РОЗДІЛ 8
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Маринченко Інна
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
технологічної і професійної освіти
Глухівського національного
педагогічного університету імені
Олександра Довженка

Освітньою політикою численних країн світу, зокрема України, інклюзивна освіта визначається одним із головних пріоритетних напрямів оновлення системи освіти на рівні держави та формування готовності педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, удосконалення системи соціалізації та навчання підростаючого покоління [5].

Сучасний розвиток світового суспільства диктує нові вимоги до системи вищої освіти, зокрема поширення тенденції до інклюзії. Задяки цьому державні інституції України активно ставлять вимоги щодо її впровадження в освітній практиці шляхом забезпечення рівного доступу до якісної освіти для осіб, які потребують особливих освітніх потреб. Саме тому в реаліях сьогодення необхідна підготовка інклюзивно-компетентних педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, які здатні професійно виконати функції навчання, виховання і корекції розвитку студентів, використовувати методологію інклюзії освітнього процесу [12].

Проблема формування готовності педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в закладах вищої освіти України є актуальною і вимагає ґрунтовного дослідження. Адже переважна

більшість педагогічних працівників у вищих навчальних закладах України зазнають значних труднощів при роботі з інклюзивною частиною студентів і не можуть задовольнити їхні освітні потреби [13].

Зокрема, у системі вищої освіти України, як вважають О. Ак'яр, Г. Демірхан, С. Ойелере, М. Флорес, В. Джаурегі, існує недостатньо налагоджена система підготовки педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Тому процес включення педагогів професійного навчання в інклюзивний освітній процес викликає безліч протиріч і непорозумінь переважно не тільки від недостатньої поінформованості педагога з методикою навчання інклюзивних студентів, але й не готовністю працювати з ними та сприяти розкриттю та розвитку потенційних здібностей та можливостей [5].

Підтримуємо думку Т. С. П'ятакової, яка пропонує конкретизацію компонентів та критеріїв готовності педагога професійної освіти до роботи в інклюзивному освітньому середовищі: ціннісне ставлення до професійної діяльності, інклюзивна компетентність, самовдосконалення, саморефлексія та самоврядування [17].

Е. Аврамідіс вважає, що інклюзивна компетентність майбутнього педагога професійного навчання займає важливе місце у формуванні конкурентоспроможного фахівця і складає сукупність взаємозалежних компонентів: мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний [6].

Проблема розвитку інклюзивної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання є на часі актуальною та потребує грунтовного дослідження. Адже переважна більшість педагогічних працівників у закладах вищої освіти України відчувають значні труднощі під час роботи з інклюзивною частиною студентів та не можуть задовольнити їх освітні потреби [11].

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та практична розробка системи методичних засобів удосконалення підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Цілі:

– Обґрунтування актуальності розробки системи методичних засобів формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

– Пошук шляхів розвитку системи методичних засобів формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

– Розробка системи методичних засобів формування готовності педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Проблемою дослідження виступає теоретичне обґрунтування та розробка системи методичних засобів формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до вимог системи сучасної початкової освіти. Вирішення окресленої проблеми сприятиме ефективному формуванню комплексу професійних компетентностей майбутніх педагогів професійного навчання, а також розвитку в них професійно значущих якостей для конкурентоспроможності на ринку праці та вирішення актуальних завдань та проблем соціально-економічного розвитку країни [15].

Сучасний етап розвитку інклюзивної освіти в Україні вимагає від вчених пошуку нових засобів, змісту, форм та методик здійснення підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

У педагогічній практиці існують протиріччя щодо вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, які вирішені у процесі наукового дослідження, а саме:

– між існуючою необхідністю з боку держави розвиток інклюзивної освіти в освітніх установах України та відсутністю фахівців, які готові працювати у цьому напрямі;

– серед суспільних потреб у підготовці майбутнього педагога, здатного працювати в інклюзивному освітньому середовищі та відсутністю ґрунтовної підготовки таких педагогів;

– між потребами у здійсненні глобальної модернізації освіти на основі впровадження інклюзивних тенденцій в освіті та відсутністю соціоінклюзивного змісту у підготовці майбутніх педагогів [13].

Сучасний розвиток світового суспільства диктує нові вимоги до системи вищої освіти, зокрема поширення тенденції до інклюзії. Задяки цьому державні інституції активно ставлять вимоги щодо її впровадження в освітній практиці шляхом забезпечення рівного доступу до якісної освіти для осіб, які потребують особливих освітніх потреб. Саме тому в реаліях сьогодення необхідна підготовка інклюзивно-компетентних педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, які здатні професійно виконати функції навчання, виховання і корекції розвитку студентів, використовувати методологію інклюзії освітнього процесу [14].

Проблема розвитку інклюзивної компетентності є на часі актуальною та потребує грунтовного дослідження. Адже переважна більшість педагогічних працівників у закладах вищої освіти України відчувають значні труднощі під час роботи з інклюзивною частиною студентів та не можуть задовольнити їх освітні потреби [11].

У системі вищої освіти України існує не достатньо налагоджена система підготовки фахівців педагогічної галузі в інклюзивному середовищі. Тому процес включення інклюзивних студентів в освітній процес вищої освіти викликає численну кількість суперечностей та непорозумінь переважно не лише від недостатньої обізнаності викладача з методикою навчання

інклюзивних студентів, а й не готовністю працювати з ними та сприяти розкриттю і розвитку потенційних здібностей та можливостей [12].

ЮНЕСКО у поняття «інклюзія» вкладає динамічний процес, суть якого в позитивному ставленні до різнорівневих студентів у освітньому середовищі, націлення індивідуальних особливостей розвитку особистості на її індивідуальне зростання.

Інклюзія постійно розвивається як освітня теорема та забезпечує викорінення дискримінації серед студентський колективів.

Британськими вченими Мелом Ейнскоу та Тоні Бутом у 2006 році здійснено розробку інструменту для моніторингу «Індексу інклюзії», який в умовах сьогодення має переклад на 34 мови та впроваджений у 15 країн світу [2].

Т. П'ятакова вважає, що інклюзивна компетентність займає важливе місце у формуванні конкурентоспроможного фахівця та складає сукупність взаємопов`язаних компонентів: мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний [4].

Efthymiou E. та Kington A. вважають, що викладачі закладів вищої освіти України не враховують індивідуальних потреб інклюзивних студентів та не володіють методикою роботи з таким контингентом [8].

Підтримуємо думку Г. Косарєвої, яка пропонує конкретизацію критеріїв готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі: ціннісне ставлення до професійної діяльності, інклюзивна компетентність, здатність до самовдосконалення, саморефлексії і самоуправління [8]

Забезпечення інклюзивним здобувачам вищої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка доступності вищої освіти залежить від якісної підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі через використання технологій кооперативного

навчання.

Забезпечення когнітивного та емоційного розвитку в інклюзивних здобувачів освіти у навчальних закладах безпосередньо залежить від професійної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання, насамперед від готовності їх до професійної адаптації в інклюзивному освітньому середовищі та здатності до соціалізації, індивідуалізації та диференціації інклюзивного навчання.

Під поняттям «інклюзивної освіти» слід розуміти можливість рівного доступу претендентів до якісного навчання з використанням індивідуальних методів навчання з урахуванням їх інклюзивних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності [9].

Вченими з Великобританії Е. Хурадо, Д. Фонсека, Дж. Кодерч та Х. Каналета виділено визначення інклюзивної освіти – це стратегія, що розробляється та реалізується учасниками освітнього процесу з подоланням бар'єрів до якісної освіти. Вченими розроблено механізм самооцінки «індекс інклюзії», який складався з трьох складових, а саме: інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика, яка була взята за основу в роботі [7].

В процесі експериментального дослідження доведено, що для успішного втілення освітньої моделі підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі навчальна, соціальна та фізична інклюзія має бути гармонізованою.

Фізична інклюзія полягає у створенні без бар'єрного середовища та адаптації з урахуванням освітніх потреб усіх претендентів на освіту (легкий доступ до будівлі, розташування меблів тощо).

Навчальна інклюзія – освоєння освітніх компетентностей здобувачами освіти встановлених освітніми стандартами у різний спосіб з допомогою методів диференціації, кооперативне навчання тощо.

Соціальна інклюзія – створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища шляхом забезпечення наступних чинників доброзичлива атмосфера, принципи та практики, що заохочують налагодження дружніх відносин, турбота.

Поняття «професійна готовність» тлумачимо як вирішальну компоненту швидкої адаптації педагога до умов праці, подальшого його професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації [2].

Визначаємо «готовність педагога» як прояв індивідуального підходу до претендентів на освіту; здійснення моделювання занять із інклюзивними здобувачами освіти; використання варіативності у процесі навчання.

Поняття «професійна готовність» тлумачимо як вирішальну компоненту швидкої адаптації майбутнього педагога професійного навчання до умов праці, подальшого його професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації [5].

Процес підготовки майбутнього педагога до роботи в інклюзивному освітньому середовищі розуміється як складний та багатоаспектний компонент у системі цілісної підготовки педагога, який підпорядковується єдиній меті навчального закладу, що забезпечить високий рівень сформованості інклюзивної компетентності у педагогів для професійної адаптації у навчальному закладі.

Індивідуальна траєкторія формування соціально-педагогічної компетентності педагога професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі розглядається через:

1) запровадження курсів підвищення кваліфікації для педагогів;

2) запровадження стажування та використання при стажуванні інноваційних технологій навчання педагогів, зокрема інноваційних технологій навчання, які можна використовувати надалі під час роботи в інклюзивному середовищі;

3) науково-дослідницька робота педагогів;

4) практична підготовка у інклюзивних навчальних закладах [6].

Для реалізації окреслених компонентів готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі визначено педагогічні умови, а саме:

1. Створення соціокультурного освітнього середовища у навчальному закладі.

Позначена умова забезпечує формування як теоретичних, і практичних умінь.

2. Формування соціокультурного змісту підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, підбір традиційних та інноваційних методів та технологій навчання.

3. Створення практично діяльнісного середовища. Педагогічне умова, націлена на розвиток мотиваційної складової необхідної для роботи в інклюзивному середовищі [9].

Таким чином, забезпечення підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі у закладах вищої освіти України є одним із важливих принципів гуманізації усієї системи освіти як пріоритетного спрямування державної політики, що забезпечує необхідні умови для здобуття якісної освіти. Забезпечення високого рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності дозволить педагогові забезпечити освітній процес всім його учасників.За результатами проведеного дослідження визначено, що здійснення психологічного терору має більше поширення серед підлітків ніж фізичне.

Процес підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі розуміється як складний та багатоаспектний компонент у системі цілісної підготовки майбутнього педагога, який підпорядковується єдиній меті навчального закладу, що забезпечить високий рівень

сформованості інклюзивної компетентності у педагогів для професійної адаптації у закладі вищої освіти.

За результатами досліджень В. Ковальчук, І. Маринченко та Л. Гриценко готовність педагога в роботі інклюзивної освіти являє собою інформаційну обізнаність, педагогічні технології, основи психології та корекційної педагогіки [11].

На думку З. М. Ожибаєвої, Н. Н. Нурмуханбетової під поняттям готовність педагога до роботи в інклюзивному середовищі варто розуміти ціннісну орієнтацію особистості, її мотивацію, присутність педагогічного оптимізму, толерантності, дидактичних знань та методичних умінь [10].

Досліджуючи наукові праці С. Тальхейма, у роботі доведено, що на сьогоднішній день впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах України набуває особливого розширеного контексту. В результаті цього виділено два підходи, а саме: функціональний та особистісний.

За обома підходами теоретичний аспект готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі обов'язково асоціюється з результатом спеціальної підготовки педагога та є передумовою досягнення успіху у його професійній діяльності [4].

Підтримуємо науково-педагогічні дослідження з даної проблеми [7] і вважаємо, що підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі – це цілісний процес спеціалізованого навчання у вищій освіті, безперервна освіта педагога протягом професійної діяльності результатом якої є набуття соціально-педагогічної та інклюзивної компетентності, творчий розвиток для роботи в інклюзивному середовищі.

Імангалієв Н., Сахадатова Д., Омашева М., Хайрієва Х., Турдалі Дж., Карімова Н. та Аккісієв Е. вважають, що в основі професійної готовності лежить професійна підготовка, яка складається з п'яти компонентів:

мотиваційного, орієнтаційно-пізнавально-оціночного, емоційно-вольового, операційно-дійового, настановно-поведінкового [6].

У структурі готовності до педагогічної діяльності Д. Маршалл, А. Арчелло, Дж. Монтемайор, М. Лаунер бачать такі компоненти готовності: мотиваційний, орієнтаційний, пізнавально-оперативний, емоційно-вольовий, психофізіологічний, оціночний [9].

На основі аналізу робіт іноземних вчених [12] виділено наступні компоненти готовності педагога до професійної адаптації в інклюзивному освітньому середовищі – когнітивний, діяльнісний та рефлексивний.

Індивідуальна траєкторія формування соціально-педагогічної компетентності підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі розглядається через:

1) запровадження курсів підвищення кваліфікації для майбуніх педагогів професійного навчання;

2) запровадження стажування та використання при стажуванні інноваційних технологій навчання педагогів, зокрема інноваційних технологій навчання, які можна використовувати надалі під час роботи в інклюзивному середовищі;

3) науково-дослідницька робота педагогів;

4) практична підготовка у інклюзивних навчальних закладах.

Для реалізації окреслених компонентів підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі визначено педагогічні умови, а саме:

1. Створення соціокультурного освітнього середовища у навчальному закладі.

Позначена умова забезпечує формування як теоретичних, і практичних умінь.

2. Формування соціокультурного змісту підготовки педагога до професійної адаптації в інклюзивному освітньому середовищі, підбір традиційних та інноваційних методів та технологій навчання.

3. Створення практично діяльнісного середовища.

Педагогічне умова, націлена на розвиток мотиваційної складової необхідної для роботи в інклюзивному середовищі.

Таким чином, забезпечення підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі у вищих навчальних закладах Украни є одним із важливих принципів гуманізації усієї системи освіти як пріоритетного спрямування державної політики, що забезпечує необхідні умови для здобуття якісної освіти. Забезпечення високого рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності дозволить педагогові забезпечити освітній процес всім його учасників [11].

На сьогоднішній день інклюзія починає займати важливе місце у системі вищої освіти України. Забезпечення сприятливого інклюзивного освітнього середовища у системі вищої освіти України є новим шляхом удосконалення освітньої галузі. У процесі вивчення досвіду зарубіжних учених щодо впровадження інклюзії в національну систему освіти можна стверджувати необхідність підготовки майбутнього педагога професійного навчання, здатного адаптуватися до навчання інклюзивної молоді.

Однак процес впровадження інклюзивної освіти в закладах вищої освіти України вимагає їхньої реорганізації, яку необхідно здійснювати через зміни в культурі, політиці та практичній діяльності шляхом створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища та наявності педагогічних кадрів, здатних працювати в такому середовищі. Педагог професійного навчання, працюючи в інклюзивному освітньому середовищі, повинен сприймати інклюзивних претендентів на освіту, не виділяючи їх серед інших; залучати до загальних видів діяльності шляхом виконання різнорівневих завдань, колективних форм

навчання та групового вирішення завдань – ігор, спільних проектів, лабораторних досліджень тощо [5].

Одним із найважливіших шляхів формування готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі є реалізація окреслених у процесі теоретичного дослідження компонентів їхньої готовності, а саме: мотиваційний, когнітивний та рефлексивний.

У процесі формування готовності майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі виділено комплекс умінь, якими повинні володіти майбутні педагоги професійного навчання:

1. Методичні вміння. Їх сутність полягає у виявленні майстерності організації та планування освітнього процесу для інклюзивних здобувачів освіти, використання інноваційних технологій, здоров'язберігаючих методів навчання, проведення біоадекватних занять, розробка курикулуму для інклюзивних здобувачів освіти, здатність до використання арттерапевтичних методик тощо.

2. Прогностичні вміння – здатність до передбачення кінцевого результату, здійснення активізації пізнавальних процесів, створення корекційних умов виховання, навчання, розвитку та соціальної адаптації інклюзивних претендентів на освіту.

3. Інформаційні вміння. Забезпечують здатність до обробки інклюзивного претендента на якого здійснюється вплив, інтерпретація навчального матеріалу для роботи в інклюзивному середовищі; використання сучасних інформаційних технологій навчання для здобуття відповідних компетенцій студентами.

4. Мотиваційні вміння. Здійснення формування позитивної мотивації до роботи в інклюзивному середовищі, почуття успіху, впевненість в успішному майбутньому, доброзичливість, чуйність, врівноваженість, толерантність, бажання створити успіх у навчанні.

5. Комунікативні вміння полягають у розвитку педагогічної майстерності педагога щодо здійснення співпраці з інклюзивними здобувачами освіти.

6. Профілактичні вміння. Попередження та врегулювання конфліктних ситуацій, що виникають в інклюзивному середовищі.

7. Соціально-реабілітаційні вміння. Вміння здійснювати підтримку інклюзивних претендентів на освіту під час їх соціалізації та пристосування до нових умов, здатності до взаємодії з навколишнім світом, прояв емпатії.

8. Реабілітаційно-анімаційні вміння. Забезпечення умов, що сприяють відновленню співробітництва у соціумі, якісній організації дозвільної діяльності, організації морських прогулянок, турпоходів тощо.

9. Корекційно-розвиваючі вміння – це здатність до організації розвитку пізнавальної сфери інклюзивних претендентів на освіту; вміння використати методику, прийоми, способи навчання, виховання, діагностики, корекції, психофізичного розвитку.

10. Оціночно-корекційні вміння – здатність до оцінки розвитку когнітивно-діяльнісного компонента інклюзивних здобувачів освіти та проведення відповідної корекції [17].

Для реалізації зазначених компонентів готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзтвному освітньому середовищі подано педагогічні умови, а саме:

1. Створення соціокультурного освітнього середовища у закладі вищої освіти.

2. Формування соціокультурного змісту готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзтвному освітньому середовищі.

3. Створення практично-діяльнісного середовища.

Певні компоненти готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзтвному освітньому середовищі та організаційно-педагогічні умови покладено основою розробки необхідного методичного

інструментарію, за яким здійснено діагностику інклюзивної компетентності педагогів. Обсяг вибірки становив 80 освітян Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів). До контрольної групи залучено 38 респондентів, а до експериментальної 42 респонденти, серед яких 34 жінки та 46 чоловіків.

Для перевірки мотиваційного компонента готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзтвному освітньому середовищі з'ясували мотивацію майбутніх педагогів до організації та проведення навчальної та виховної роботи з інклюзивними здобувачами освіти, наявність у них позитивних емоційних стимулів до здійснення такої діяльності. Для діагностики окресленого компонента готовності використано методику «Діагностика особистості на мотивацію до успіху». За результатами проведеного опитування визначено, що загалом мотивація педагогів перебуває в середньому рівні, саме високий рівень – 21%, середній – 42% і низький – 37%.

Діагностика когнітивного компонента готовності нами здійснювалася шляхом перевірки наявності у педагогів теоретико-методологічних та технологічних компетентностей, що дозволяють адаптуватися до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Формування рівня когнітивного компонента готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзтвному освітньому середовищі здійснено з використанням анкети, опитувальника А. Реана та тесту «Соціальний інтелект» за Дж. Гілфордом.

За результатами отриманих даних проведеного анкетування встановлено, що рівень готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі за когнітивним компонетом знаходиться на низькому рівні. Так, лише 21,3% педагогів із 80 опитаних вважають, що їхній рівень підготовки перебуває на високому рівні; 38,3% респондентів вважають свою підготовку середньою; 37,3% вважають, що не готові

співпрацювати з інклюзивними здобувачами освіти, а 3,1% не змогли визначити свою підготовку.

Сформованість рефлексивного компонента готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі визначено за допомогою анкетування. За результатами отриманих даних 38,2% педагогів перебувають на низькому рівні у прагненні до саморозвитку, не мають чітко сформульованих цілей щодо здійснення свого саморозвитку та самовдосконалення, мають недостатню пізнавальну та професійну мотивацію у досягненні успіху тощо. Однак у 27,9% респондентів спостерігалося стійке прагнення саморозвитку, що виявлялося у прагненні здійснити розробку особистої програми професійного саморозвитку (проходження курсів підвищення кваліфікації тощо). Встановлено, що орієнтація на саморозвиток 33,9% педагогів на низькому рівні. Це педагоги, орієнтовані професійний саморозвиток, але з відповідної програми своїх дій.

Результати діагностики готовності майбутніх педагога професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі за мотиваційними, когнітивними та рефлексивними компонентами на констатуючому етапі дослідження представлені на малюнку 1.

На формувальному етапі дослідження здійснено удосконалення теоретичної та практичної лінії формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі здійснювалося через формування першої педагогічної умови – створення соціокультурного освітнього середовища у закладі вищої освіти.

Теоретичні знання та практичні вміння становлять принцип єдності, а саме формування когнітивного та діяльнісного компонента готовності.

Реалізація педагогічної умови безумовно має вплив на формування соціальних, особистісних та професійно важливих якостей у педагогів, необхідних для професійної адаптації в інклюзивному освітньому середовищі,

що дозволить створити комфортні умови в інклюзивному колективі.

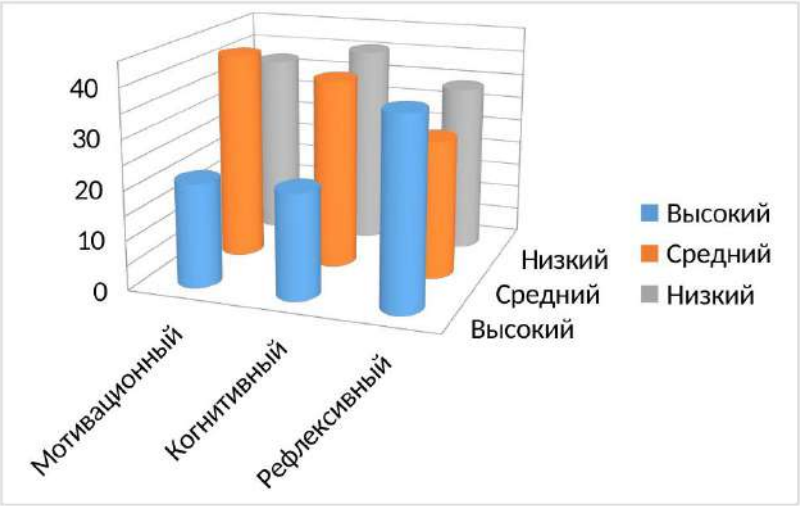

Рисунок 1. Результати діагностики готовності майбутніх педагога професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі на констатувальному етапі

Необхідно здійснити добір методів професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі, що сприяють розвитку соціально-педагогічної компетентності.

Планується реалізація другої педагогічної умови такими методами: аналіз навчальної документації, використання наративних методів (есе, міні твори), метод включеного спостереження, круглий стіл, застосування ситуаційного навчання, технологія генерування ідей, презентації, структурно-логічні схеми, метод аналізу соціально-педагогічних ситуацій, авторське анкетування, проведення бесід, пояснень, вирішення соціально-педагогічних ситуацій та інші, які можна використовувати надалі при роботі з інклюзивними здобувачами освіти [7].

Отримані дані за результатами тестування дають підстави стверджувати, що на високому рівні опинилося 32,4% респондентів, середнього рівня досягли

41,2% опитаних, і лише 26,4% респондентів залишилися на низькому рівні.

Реалізація другої педагогічної умови – формування соціокультурного змісту формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі – покликана створити цілісний педагогічний процес, орієнтований на формування соціоінклюзивного змісту формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі, використання та інноваційних методів.

Реалізація педагогічної умови здійснювалася у процесі проходження педагогами курсів підвищення кваліфікації, під час яких ними запропоновано розробити лекційні заняття (проблемні, мультимедійні, лекції-прес-конференції та ін.), використання інноваційних технологій навчання (метод проектів, проблемного та контекстного навчання та ін.); педагоги долучилися до науково-дослідної роботи (виконання індивідуальних завдань, есе та рефератів); брали участь у конференціях та семінарах, гуртках та проблемних групах; здійснення практичної підготовки у інклюзивних навчальних закладах; створення педагогами навчально-методичного забезпечення (навчальний посібник «Особливості адаптації педагога до інклюзивного середовища» тощо).

За результатами реалізації зазначеної педагогічної умови у респондентів сформовано вміння до використання інноваційних методик, які дозволяють розвивати у претендентів когнітивної, емоційної та конативної сфер особистості в інклюзивній групі [13].

Отримані дані свідчать, що на високому рівні виявилося 39,6% респондентів, на середньому – 44,1%, а на низькому – 16,3%.

Реалізація третьої педагогічної умови – створення практично-діяльнісного середовища – здійснювалось у рамках проходження стажування у руслі інклюзивної освіти, роботи у проблемній групі, використано методику

визначення емпатійних здібностей за Бойком, методику «Шкала доброзичливості» (за шкалою Кемпбелла), методику «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч).

Педагогічне умова спрямоване на забезпечення у педагогів мотивації до професійної діяльності в умовах інклюзивного середовища закладу вищої освіти.

У процесі формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі у них відбувається розвиток та формування професійної спрямованості особистості, що проявляється у позитивному ставленні до професії, прагнення до удосконалення, вміння виконувати соціально-педагогічні завдання різного рівня під час роботи в інклюзивному середовищі.

За результатами анкетування рівень сформованості третьої педагогічної умови визначено, що 37,9% респондентів досягли високого рівня формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі, 46,1% опинилися на середньому рівні, а решта – 16% на низькому рівні зазначеної готовності.

Таким чином, результати діагностики формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі за трьома педагогічними умовами представлені на етапі дослідження на малюнку 2.

Зазначені педагогічні умови позначені нами як основа для формування методики готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі в закладах вищої освіти України, оскільки дозволяють ширше впливати на особистість педагога, розвивати його внутрішню мотивацію та інклюзивну компетентність.

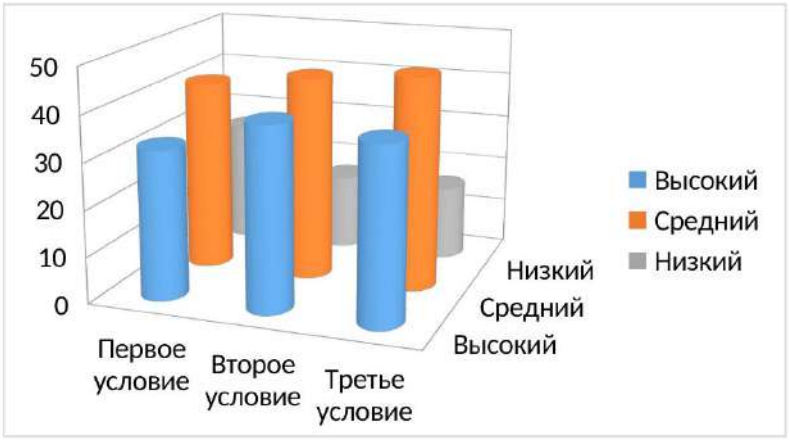

Рисунок 2. Результати діагностики готовності майбутніх педагогів професійного навчання до адаптації в інклюзивному освітньому середовищі на формувальному етапі експерименту

На основі отриманих експериментальних досліджень можна стверджувати, що від рівня сформованості соціально-педагогічної компетентності педагога залежить його здатність адаптувати сучасні технології навчання до інклюзивного освітнього середовища та навчиться працювати в ньому. Важливим є вміння застосовувати творчий підхід, який проявляється в оригінальному вирішенні педагогічних завдань, імпровізації, експромті.

У процесі дослідження виділено чотири елементи створення сприятливого освітнього середовища у процесі підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі: створення сприятливого психологічного клімату; оновлення змісту освіти та технологій навчання; сприятливе просторове оточення; забезпечення можливостями для розвитку. Оцінювання рівня сформованості елементів створення сприятливого психологічного клімату здійснювалась за високим (5 балів), середнім (4 бали) та низьким (1-3 бали) рівнями.

Створення сприятливого психологічного клімату у студентській групі здатне забезпечити комфортність кожному здобувачеві освіти, що включає взаємини між викладачем і студентом, стосунки у студентській групі тощо.

Здобувач освіти, що відчуває повагу та взаєморозуміння з боку колективу та окремих його членів, а також викладачів має змогу розкрити свої здібності, взяти активну участь у освітньому процесі. Тому враховуючи окреслену проблему для діагностування рівня створення сприятливиго психологічного клімату використано методику В. В. Шпалінського та Е. Г. Шелест «Діагностика психологічного клімату в малій виробничій групі» [11].

Анкета передбачала виявлення ознак здорового і не здорового психологічного клімату у класі. Визначено, що підсумкові результати діагностики психологічного клімату за даною шкалою знаходяться в діапазоні від 65 до 13 балів. Високому рівню цього явища відповідають показники в діапазоні 42 – 65 балів; середньому – 31 – 41 бал; незначній сприятливості – 20 – 30 балів. Кількісні показники менш як 20 балів свідчать про несприятливий психологічний клімат [16].

Результати анкетування дають підстави стверджувати, що найнижчий рівень сформованості елементу здатність до взаємної поваги серед здобувачів освіти (43,3%), а найвищий здатність до тактовності у спілкуванні (36,7 %).

Для покращення сприятливого психологічного клімату в освітньому процесі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, які залучені до експерименту слід упроваджувати в освітній процес рольових ігор, семінарів, диспутів, обговорень що сприятиме встановленню у класі таких стосунків як терпимість, взаємодопомога, турбота, здатність до комунікацій та емоційного спілкування, взаєморозуміння та довіри**,** тактовності у спілкуванні та взаємної поваги.

Діагностика наступного елементу – оновлення змісту освіти та технологій навчання здійснювалася за авторськими анкетами.

Оновлення змісту освіти та технологій навчання у закладі вищої освіти має забезпечувати зростання кожного студента, тобто залучення його до активної діяльності через розв`язання навчальних завдань через поступове їх ускладнення.

Результати проведеного анкетування виявились на низькому рівні забезпеченість вільного висловлення думок (48,3%), високий рівень – використання в освітньому процесі сучасних виробничих, освітніх та цифрових технологій (40,0%).

Таким чином, проведення анкетування по визначенню рівня забезпечення елемента створення сприятливого освітнього середовища оновлення змісту освіти та технологій навчання дало підстави зрозуміти, що для вирішення проблеми рекомендуємо посилити створення у школах онлайн-платформ із навчальними й методичними матеріалами, контент-бібліотеками, смарт-комплексами, електронними підручниками, новими цифровими технологіями, мультимедійними засобами навчання, високотехнічними навчально-практичними центрами й лабораторіями, стартапами, освітньо-виробничими кластерами. Слід звернути увагу на проведення практичних робіт як основної форми навчальних занять у закладах вищої освіти, застосовувати моделювання й обговорення різних ситуацій.

Наступним аспектом за яким проводили анкетування це забезпечення можливостей для розвитку. Для забезпечення можливостей розвитку здобувачів вищої освіти одним з пріоритетних напрямів є залучення їх до різноманітних конференцій, семінарів, круглих столів. Такий напрям має на меті покращити якість освіти, а також вивчення та впровадження передового досвіду закладів вищої освіти ближнього та дальнього зарубіжжя.

Досліджуючи аспект можливості розвитку проведено анкетування за елементом можливості розвитку та обраними критеріями (участь у заходах (семінари, конференції, виставки, майстер-класи тощо; участь у «круглих

столах» де відбувається обмін думками. Пропонується створення здобувачами вищої освіти відео, презентацій, їх перегляд та обговорення в класних колективах на тему: «Особливості створення сприятливого освітнього середовища», «Кібербулінг або агресія в інтернеті: Способи розпізнання і захист дитини», перегляд та обговорення відеороликів «Нік Вуйчич про булінг у школі», «Зупиніться!!! Моя історія про булінг і кібербулінг», проведення годин спілкування в студентських колективах з метою засвоєння молоддю морально-етичних, соціальних та ціннісних орієнтирів на тему: «Людина починається з добра».

Результати анкетування показали, що на низькому рівні виявився елемент сприятливого освітнього середовища участь у професійних заходах (семінари, конференції, виставки, майстер-класи тощо) – (41,6%), високий рівень – участь у «круглих столах» (43,3%).

Щодо забезпечення можливостей розвитку студентів у закладах вищої освіти, аналізуючи результати анкетування з`ясовано, що закладам вищої освіти України потрібно оновлювати матеріально-технічне забезпечення, створювати умови для забезпечення особистісних потреб: творчі та наукові гуртки, спортивні секції, факультативи, організовувати семінари, конференції, виставки, майстер-класи та залучати до них здобувачів вищої освіти. Слід покращувати середовище для навчання, а саме долучати здобувачів освіти до віртуальної мобільності. Найбільш відповідними інформаційними технологіями забезпечення віртуальної мобільності за результатами анкетування можна вважати дистанційні технології та технології організації відео-конференцій. Необхідно створювати державні інформаційні центри з питань віртуальної мобільності.

Наступним аспектом створення сприятливого освітнього середовища є сприятливе просторове оточення. Елементами просторового середовища у закладі вищої освіти вважається антропогенні чи природні об’єкти,

безпосередньо задіяні в освітньому процесі або такі, що безпосередньо впливають на його організацію, а саме: організація природного та антропогенного оточення будівлі закладу; здійснення організації університетської ділянки; дизайну інтер'єрів приміщень; меблі та обладнання в аудиторіях; оформлення та декорування приміщень; забезпечення класів навчально-наочним приладдям; навчальною та навчально-допоміжною літературою, що використовується у освітньому процесі; навчальним інструментарієм.

Діагностування рівня створення сприятливиго освітнього середовища за елементом просторове оточення та критеріями (доступність до закладу освіти, зручність освітнього середовища, наявність релаксаційних зон, забезпеченість необхідними ресурсами для продуктивного навчання, безпечність середовища).

За результатами анкетування на низькому рівні елемент сприятливого освітнього середовища доступність до закладу освіти (43,3%), високий рівень – безпечність середовища (33,3%).

За результатами дослідження задоволеності просторовим оточенням слід звернути увагу на структуру будівлі, яка підштовхує педагога до відходу від традиційної моделі викладання, актуальною є модель закладу як соціально-культурного хабу, де можуть відбуватися тренінги для здобувачів освіти, при новому обладнанні і меблях. Педагоги мають створити середовища для особистісного зростання здобувачів вищої освіти в атмосфері комунікацій, співпраці, творчості, формування лідерських якостей. Простір має бути не тільки красивим, а й зручним.

Організація аудиторій має підтримувати право здобувачів вищої освіти на вибір місця навчання, темпу, а вчителю допомагати створювати умови для швидкого реагування на потреби студентів (Halunko; Pravotorova, 2020).

Студенти не люблять погано освітлені куточки у закладі вищої освіти, порожні стіни, малоінформативні стенди. Для забезпечення сприятливого

освітнього середовища треба забезпечити заклади освіти модульними меблями, килимками, пуфами, м’ячами, кріслами тощо, що задовольнятимуть природну потребу студентів в русі, зміні обстановки. У створенні сприятливого освітнього середовища можливо використати технологію «Стіни, які говорять» (оригінальна назва «Talking Walls»).

У створенні сприятливого освітнього середовища важливо не перенасичувати його речами і створити баланс у використанні кольорів. Здобувачі вищої освіти піддаються емоційно-образному впливу кольору, який має психофізіологічний вплив, виступає засобом естетичного виховання.

Слід посилити доступність до закладу освіти студентів з обмеженими потребами, забезпечити у закладі вищої освіти релаксаційних зон, забезпечити необхідними ресурсами для продуктивного навчання, зробити середовище безпечним щоб забезпечити максимальний рівень комфорту майбутніх педагогів під час роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

До розділу 1

1. Ульянченко, Н. (2025). Стратегія управління підприємством в умовах воєнного стану. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. №*342*(3(1). С. 293-297. https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-41

2. Зозуля Н.В. Удосконалення управління бізнес-процесами виробничого підприємства в умовах воєнної економіки. *Економічний простір*. 2026. № 216. С. 21-27. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.216.21-27

3. Кирилюк І. М., Сокур А. В. Організація логістичних процесів підприємства в умовах війни: проблеми та рішення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-54

4. Бондаренко С. М., Корсуненко І. Г., Бондаренко Б. С. Управління конкурентоспроможністю бізнес-процесів підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 64. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-40

5. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77

6. Дергачова В. В., Корнієнко Є. В. Стійкість та адаптивність бізнесу в умовах воєнного стану через цифрову трансформацію управління бізнес-процесами. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 17. https://doi.org/10.5281/zenodo.17762958

7. Тихий А. Д. Управління стійкістю бізнес-організації в умовах воєнного стану : бакалавр. диплом. робота : 073, Менеджмент / Тихий Артем Дмитрович ; наук. керівник Осокіна А. В. ; КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Ф-т економіки та упр., Каф. менеджменту. Київ, 2025. 85 с.

8. План відновлення України (Ukraine Recovery Plan). *Національна рада з відновлення України від наслідків війни*. 2024. URL: urc2024.org (дата звернення: 26.10.2026).

9. Зелений перехід української промисловості: виклики повоєнної відбудови. *Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень*. 2025. URL: niss.gov.ua (дата звернення: 26.10.2026).

To chapter 2

1. García-Valenzuela, V., Jacobo-Hernandez, C. & Flores-López, J. (2023). Dynamic capabilities and their effect on organizational resilience in small and medium-sized commercial enterprises. Management & Marketing, 18, 496–514. https://doi.org/10.2478/mmcks-2023-0027

2. He, Z., Huang, H., Choi, H., Bilgihan, A. (2022). Building organizational resilience with digital transformation. Journal of Service Management, 34, 147-171. https://doi.org/10.1108/JOSM-06-2021-0216.

3. Khurana, I., Dutta, D. K., & Ghura, A. S. (2022). SMEs and digital transformation during a crisis: The emergence of resilience as a second-order dynamic capability in an entrepreneurial ecosystem. Journal of Business Research, 150, 623–641. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.06.048.

4. Roffia, P., & Dabić, M. (2024). The role of management control and integrated information systems for the resilience of SMEs. Review of Managerial Science, 18, 1353–1375. https://doi.org/10.1007/s11846-023-00657-6.

5. García-Valenzuela, V., Jacobo-Hernandez, C., & Flores-López, J. (2023). Dynamic capabilities and their effect on organizational resilience in small and medium-sized commercial enterprises. Management & Marketing, 18, 496–514. https://doi.org/10.2478/mmcks-2023-0027.

6. Ashiru, F., Nakpodia, F., & You, J. J. (2023). Adapting emerging digital communication technologies for resilience: Evidence from Nigerian SMEs. Annals of Operations Research, 327, 795–823. https://doi.org/10.1007/s10479-022-05049-9.

7. Broccardo, L., Tenucci, A., Agarwal, R., & Alshibani, S. M. (2024). Steering digitalization and management control maturity in small and medium enterprises (SMEs). Technological Forecasting and Social Change, 204, Article 123446. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123446.

8. Wang, X., & Sun, M. (2024). Enhancing SMEs resilience through digital innovation: A stage-based analysis. European Journal of Innovation Management, 28(6), 2607–2629. https://doi.org/10.1108/EJIM-09-2023-0800.

To chapter 3

1. United Nations Conference on Trade and Development. (2024). Creative economy outlook 2024. United Nations. https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2024.

2. Huang, E. X., & Zou, X. (2024). How do CCIs contribute to regional innovation? International Journal of Innovation Science, 16(2), 320–337. https://doi.org/10.1108/IJIS-04-2023-0097.

3. Ericsson, B., Hauge, A., & Alnes, P. K. (2024). Cultural and creative industries: Innovation, performance and spillovers. Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian. Journal of Geography, 78(4), 222–233. https://doi.org/10.1080/00291951.2024.2423651.

4. Ohinok-Kopylchak, S., Kulyniak, I., Kohut, M., Gerlach, I., & Voronko, O. (2025). Impact of digital technologies on economic and marketing innovation and competitiveness within VLSI system employment. Journal of VLSI Circuits and Systems, 7(1), 1–10. https://doi.org/10.31838/jvcs/07.01.01.

5. Synytsia, V. (2025). Creative industries in the model of post-war economic recovery of Ukraine. Economic Analysis, 35(3), 690–697. https://doi.org/10.35774/econa2025.03.690.

6. Shchurko, U. (2025). The potential of creative industries for socio-economic development and recovery of Ukraine. Economics, Finance and Management Review, (9). https://doi.org/10.37634/efp.2025.9.4.

7. Dulska, I. V. (2024). The role of digitalization of creative industries during wartime and in the period of post-war recovery of Ukraine. Economy of Ukraine, 67(7), 70–93. https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.07.070.

To chapter 4

1. Balatskyi, O. F. (Ed.). (2023). *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom: teoriia i praktyka* [Economics and management of the national economy: Theory and practice]. Sumy: Sumy State University. [in Ukrainian]

2. Blank, I. O. (2022). *Investytsiinyi menedzhment* [Investment management] (4th ed., rev. and supp.). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]

3. Gross Domestic Product (GDP) in Ukraine 2026. *Minfin*. Retrieved from *https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/* (accessed September 7, 2026).

4. Hryshchenko, O. V. (2022). *Investytsiinyi menedzhment* [Investment management]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian]

5. Hryshchenko, O. V., & Stepanenko, S. V. (2022). Klasyfikatsiia dzherel finansuvannia investytsiinoi diialnosti pidpryiemstv v trudnykh umovakh [Classification of sources of financing for enterprise investment activity in modern conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (41). DOI: *https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-35* [in Ukrainian]

6. Dzyublyuk, O. V. (2022). *Bankivske poserednytstvo na rynku finansovykh posluh* [Banking intermediation in the financial services market]. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian]

7. Zhytar, M. O. (2023). Institutionalization of household sector investment resources under transformational changes. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy*, (48), 38–43. DOI: *https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-7*

8. Kizyma, T. O. (2021). *Finansy domohospodarstv: teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia ta kontseptsiia rozvytku* [Household finance: Theoretical and methodological foundations of formation and development concept]. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian]

9. Korneev, V. V. (2022). Development of the securities market as a tool for attracting the investment potential of households. *The Securities Market of Ukraine*, (5–6), 15–24. [in Ukrainian]

10. Lyuty, I. O., & Drobotovych, O. V. (2023). Government securities in the system of mobilizing household investment resources: Problems and prospects. *Finance of Ukraine*, (8), 45–61. DOI: *https://doi.org/10.33763/finukr2023.08.045* [in Ukrainian]

11. Mayorova, T. V. (2021). *Investytsiinyi menedzhment* [Investment management]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian]

12. Naumenkova, S. V., & Mishchenko, V. I. (2022). *Osobysti finansy ta finansova hramotnist naselennia* [Personal finance and financial literacy of the population]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]

13. Volumes of domestic government bonds in circulation. *Ministry of Finance of Ukraine*. Retrieved from *https://index.minfin.com.ua/ua/finance/bonds/volumes/2021-12/* (accessed September 5, 2026).

14. Oparin, V. M. (2021). *Finansy (Zahalna teoriia)* [Finance (General theory)] (6th ed.). Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]

15. Savchuk, V. K. (2022). *Finansy* [Finance]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian]

16. Financial sector statistics. *National Bank of Ukraine*. Retrieved from *https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial* (accessed August 21, 2026).

17. Stetsyuk, O. V., & Kuznetsova, A. Ya. (2022). Household savings and investment activity in the system of economic growth support. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(44), 45–54. DOI: *https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3789* [in Ukrainian]

18. Stukalo, N. V., & Lytvynenko, Ya. V. (2022). Transformation of household savings into economic investment resources under financial globalization. *Finance of Ukraine*, (6), 78–94. DOI: *https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.078* [in Ukrainian]

19. Tereshchenko, O. O., & Babyak, N. D. (2021). *Finansovyi menedzhment* [Financial management]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]

20. Tkachuk, V. A. (2022). *Finansy domohospodarstv v umovakh transformatsii natsionalnoi ekonomiky* [Household finance in the conditions of national economy transformation]. Zhytomyr: Polissia. [in Ukrainian]

21. Yury, S. I., & Fedosov, V. M. (Eds.). (2022). *Finansy* [Finance] (3rd ed., rev. and supp.). Kyiv: Znannia. [in Ukrainian]

To chapter 5

1. Business English course online. *EF English Live.* — URL: https://englishlive.ef.com/en/courses/business-english/

2. Business English for marketing and sales course. *Preply*. — URL: https://preply.com/en/courses/english/business-english-for-marketing-and-sales-course

3. Business English: Marketing and Sales. *Coursera.* — URL: https://www.coursera.org/learn/marketing-sales-english

4. Du-Babcock B. BELF in international business meetings. *Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos Cádiz, España.* Ibérica, núm. 26, 2013, pp. 99-130 — URL: https://www.redalyc.org/pdf/2870/287028373006.pdf

5. English for Marketing. *Golden Staff.* — URL: https://www.staff.ua/en/corporate/specialized-english/marketing

6. Examples of Multicultural Marketing Fails. *PHU Concepts.* — URL: https://phuconcepts.com/biggest-multicultural-marketing-fails/

7. Famous Translation Mistakes Cost Millions. *ChatsControl.* — URL: https://chatscontrol.com/blog/famous-translation-mistakes-cost-millions

8. Giles H. Communication Accommodation Theory. *Montgomery College.* USA. — URL: https://pressbooks.montgomerycollege.edu/commtheory/chapter/chapter-19-communication-accommodation-theory/

9. Hassani G., Malekshahi M., Davari H. AI-Powered Transcreation in Global Marketing. *Rethinking English Studies Through AI: Challenges, Ethics, and Innovation*. Vol. 22 No. 1 (2025). — DOI: https://doi.org/10.4312/elope.22.1.203-221

10. Kankaanranta A., Räisänen T. English as a Lingua Franca and Business Communication. The Wiley Blackwell Encyclopedia of World Englishes, K. Bolton (Ed.).— DOI: https://doi.org/10.1002/9781119518297.eowe00103

11. Kreek A. Mastering Negotiation with ZOPA and BATNA. *Values Driven Achievement.* — URL: https://www.valuesdrivenachievement.com/blog/mastering-negotiation-with-zopa-and-batna

12. Marketing English. *Business English Pod.* — URL: https://www.businessenglishpod.com/category/marketing/

13. Meyer E. The Culture Map. — URL: https://www.scribd.com/document/979867081/Erin-Meyer

14. Mohan D., Sree V. Cross-Cultural Mistakes by Renowned Brands. International Journal of Trend in Scientific Research and Development. V3. 2019. — DOI: https://doi.org/10.31142/ijtsrd20268

15. Principles of Marketing. *EC English.* — URL: https://ecenglish.com/en/english-courses/english-for-business-courses/principles-of-marketing/

16. Robinson N. Cambridge English for Marketing. — URL: https://www.scribd.com/document/636520408/Untitled

17. Schoen R. Harvard Method in Cross-Cultural Negotiations. *International Journal of Conflict Management*, Vol. 33, Iss. 1. 2020. — DOI: https://doi.org/10.1108/IJCMA-12-2020-0216

18. Sweeney E., Hua Z. Accommodating towards your audience. *Aviation English.* — URL: https://aviation-english.com/sayagain/pdfs/Accommodatingtowardsyouraudience_Sweeney_Hua.pdf

19. Tingting X. The Functions and Expressions of English Euphemism in Business Negotiation. 4th International Conference on Arts, Design and Contemporary Education (ICADCE 2018). *Atlantis Press.* — DOI: https://doi.org/10.2991/icadce-18.2018.25

20. Top 12 Online Business English Courses to Boost Your Career. *Kylian AI.* — URL: https://www.kylian.ai/blog/en/business-english-course

21. Waxman J., Goldie S. Cognitive Theory of Multimedia Learning. *Center for Health Decision Science, Harvard T.H. Chan School of Public Health* // Harvard Repository. — URL: https://media.repository.chds.hsph.harvard.edu/static/filer_public/ca/62/ca625803-3d73-4855-b3e1-765870ce3772/2023_jwaxman_monograph_cogtheory_multimed.pdf

22. What Makes Transcreation Different? *LinguaLinx.* — URL: https://www.lingualinx.com/blog/transcreation-examples-of-global-brands

До розділу 6

1. Macquarie Law School PACE Program. Macquarie University. URL: https://www.mq.edu.au/faculty-of-arts/schools/macquarie-law-school/study-with-us/law-school-pace-program (дата звернення: 23.10.2026)

2. Resource Management Amendment Act 1996 (1996 No 160). New Zealand Legislation. URL: https://www.legislation.govt.nz/act/public/1996/160/en/latest/#DLM407459

3. Ministry of Environment and Forests, Government of India. National Green Tribunal Launched. Press Information Bureau. 19 October 2010. URL: https://www.pib.gov.in/newsite/erelcontent.aspx?lang=2&reg=48&relid=66441

4. The National Green Tribunal Act, 2010 (Act No. 19 of 2010). Section 20. Tribunal to apply certain principles. Acts of India. URL: https://actsofindia.in/act/national-green-tribunal-act-2010/section-20 (дата звернення: 23.10.2026)

5. United Nations. Goal 16: Promote just, peaceful and inclusive societies. United Nations Department of Economic and Social Affairs. URL: https://sdgs.un.org/goals/goal16 (дата звернення: 23.10.2026).

6. Chief Justice of New Zealand. *Annual Report 2024*. Wellington, 2025. URL: https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/7-Publications/2-Reports/Chief-Justices-Annual-Report-2024.pdf

7. Preston, Brian, Conciliation in the Land and Environment Court of New South Wales: History, Nature and Benefits (August 3, 2007). (2007) 13 Local Government Law Journal 110, Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=2346064

8. OECD. *Kinross Brasil Mineração and Paracatu Neighboring Associations*. National Contact Points for Responsible Business Conduct. URL: https://www.oecd.org/en/networks/national-contact-points-for-responsible-business-conduct/database/br0020.html

9. Netherlands National Contact Point. *Final Statement Aminigboko Community vs. the Shell Petroleum Development Company of Nigeria Limited and Shell Headquarters*. 10 February 2023. URL: https://www.oecdguidelines.nl/latest/news/2023/02/10/final-statement-aminigboko-community-vs.-the-shell-petroleum-development-company-nigeria-of-nigeria-limited-and-shell-headquarters

10. Netherlands National Contact Point. *Follow-up to the Final Statement regarding Aminigboko Community vs SPDC/Shell*. 23 January 2025. URL: https://www.oecdguidelines.nl/latest/news/2025/1/23/follow-up-to-the-final-statement-regarding-aminigboko-community-vs-spdc-shell

11. OECD. *Specific Instance concerning Wafi-Golpu Mining Project, Papua New Guinea*. URL: https://www.oecd.org/en/networks/national-contact-points-for-responsible-business-conduct/database/au0027.html

12. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1. United Nations. 2015. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ares70d1_en.pdf (дата звернення: 24.10.2026).

13. Організація Об’єднаних Націй в Україні. Цілі сталого розвитку. URL: https://sdgs.un.org/goals (дата звернення: 24.10.2026).

14. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

15. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text

16. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

17. Про оцінку впливу на довкілля. Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text

До розділу 7

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ : Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

3. Нова українська школа: все про НУШ у 2022 році. ODO. URL: https://odo.com.ua/blog/sovety-pokupatelyam/nova-ukrayinska-shkola-vse-pro-nush-u-2022-rotsi/ (дата звернення: 18.03.2026).

4. Пєхота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навчально-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

До розділу 8

1. Claro M., Castro-Grau C., Ochoa J. M., Hinostroza J. E., Cabello P. Systematic review of quantitative research on digital competences of in-service school teachers. Computers & Education. 2024. Vol. 215. Article 105030. DOI: https://doi.org/10.1016/j.compedu.2024.105030.

2. Daskalaki E., Psaroudaki K., Fragopoulou P. Navigating the future of education: Educators' insights on AI integration and challenges in Greece, Hungary, Latvia, Ireland and Armenia. 2024. arXiv:2408.15686. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2408.15686.

3. Kilderov D. A., Logvinenko A. V. Features of professional training of technology teachers in the history of labor and vocational training. Youth and the

Market. 2024. No. 9–10 (229–230). P. 116–123. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.316385.

4. Marynchenko I. V. The system of methodological tools for forming the readiness of future teachers for integrated teaching of lower secondary school students. Problems of Engineering Pedagogic Education, № 86, 2026. С. 348 – 361. DOI : https://doi.org/10.26565/2074-8922-2026-86-28

5. Marynchenko I. V. Development of future teachers' ability to professional adaptation in an inclusive educational space during mastering the methodology of scientific cognition. Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín «STREDOEVROPSKY VESTNiK PRO VEDU VYZKUM». 2026. Vol. 1. № 3. pp. 44 – 66. https://phes.com.ua/ojs/index.php/www/uk/article/view/113/116

6. Merjovaara O., Eklund K., Nousiainen T., et al. Early childhood pre-service teachers' attitudes towards digital technologies and their relation to digital competence. Education and Information Technologies. 2024. Vol. 29. P. 14647–14662. DOI: https://doi.org/10.1007/s10639-023-12237-y.

7. Momdjian L., Manegre M., Gutiérrez-Colón M. Assessing and bridging the digital competence gap: a comparative study of Lebanese student teachers and in-service teachers using the DigCompEdu framework. Discover Education. 2024. Vol. 3. Article 198. DOI: https://doi.org/10.1007/s44217-024-00308-2.

8. Nyaaba M. Transforming teacher education in developing countries: The role of generative AI in bridging theory and practice. 2024. arXiv:2411.10718. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2411.10718.

9. OECD. Education at a Glance 2024: OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: https://doi.org/10.1787/c00cad36-en.

10. Prygodii M. A. Methodological principles of using digital technologies in training future skilled workers. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 2024. Vol. 6, No. 1. DOI: https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6104.

11. Rzońca E. Comparative analysis of the level of digital competences of future teachers in Poland and Ukraine. Information Technologies and Learning Tools. 2024. Vol. 104, No. 6. P. 81–95. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v104i6.5826.

12. Seifert H., Lindmeier A. Developing a performance-based assessment to measure pre-service secondary teachers' digital competence to use digital mathematics tools. Journal für Mathematik-Didaktik. 2024. Vol. 45. Article 25. DOI: https://doi.org/10.1007/s13138-024-00251-7.

13. Spirin O., Oleksiuk V., Vasylenko Y., Sirenko O. A model for the development of digital competence of research and teaching staff. Information Technologies and Learning Tools. 2024. Vol. 104, No. 6. P. 156–179. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v104i6.5889.

14. Suzer E., Koc M. Teachers' digital competency level according to various variables: A study based on the European DigCompEdu framework in a large Turkish city. Education and Information Technologies. 2024. Vol. 29. P. 22057–22083. DOI: https://doi.org/10.1007/s10639-024-12711-1.

15. Tereshchuk A. I. Training of technology teachers for the implementation of competency-based training in the educational process of the New Ukrainian School. Problems of training a modern teacher. 2024. No. 2(30). P. 15–22. DOI: https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(30).2024.313993.

16. Tomczyk Ł., et al. Digital competence among pre-service teachers: A global perspective on curriculum change as viewed by experts from 33 countries. Evaluation and Program Planning. 2024. Vol. 105. Article 102449. DOI: https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2024.102449.

17. UNESCO. Global report on teachers: Addressing teacher shortages and transforming the profession. Paris : UNESCO, 2024. 198 p.

18. Zasornova Iryna, Fedula Mykola, Ripka Galyn, Bereznenko Serhii, Mazniev Ievgen, Bielousov, Yaroslav, Marynchenko Inna. Automated digital

embroidery path generation using constrained grid traversal. Fibres and Textiles 33(2), 2026, 13-26 https://doi.org/10.15240/tul/008/2026-2-002.

To chapter 9

1. Левада О., Іванова В., Непша О. Формування картографічних компетентностей у шкільному курсі географії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2018. № 2 (21). https://doi.org/10.33842/2219-5203-2018-2-21-146-151.

2. Непша О. В., Прохорова Л. А., Зав'ялова Т. В. Методичні підходи до роботи з картографічними посібниками на уроках географії. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Т. ІІ: Контексти ідентичності й свободи в освіті та науці : к*олективна монографія / за наук. ред. Я. Ґжесяка, І. Зимомрі, В. Ільницького. Конін–Ужгород–Київ : Посвіт, 2019. С. 130–139.

3. Непша О. В. Методичні аспекти формування картографічної грамотності учнів під час вивчення шкільного курсу географії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2022. № 84. С. 106–110. https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.18.

4. Гришко С. В., Левада О. М., Непша О. В. Методика впровадження картографічного методу у викладанні шкільного курсу географії в умовах Нової української школи. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 5 (35). С. 1266–1280. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-1266-1280.

5. Гришко С. В., Непша О. В. Теоретико-методичні засади використання інформаційних технологій в освітньому процесі та їх практичне застосування на уроках географії. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 4 (34). С. 1015–1028. https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-1015-1028.

6. Прохорова Л. А., Непша О. В., Зав'ялова Т. В. Формування геолого-геоморфологічних навичок та вмінь учнів на уроках географії в освітніх

установах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 62. Т. 1. С. 123–127.

7. Надтока О. Методичне значення географічної карти. *Український педагогічний журнал.* 2017. № 4. С. 97–102.

8. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. К. : Міністерство освіти і науки України, 2022. 25 с. URL: https://surl.li/fcsjvj (дата звернення: 15.09.2026)

9. Google Maps Help. Measure distance between points. URL: https://support.google.com/maps/answer/1628031. (дата звернення: 15.09.2026)

10. Google Earth. Measure distances and areas. Google for Developers. URL: https://developers.google.com/maps/documentation/earth/measure-distances. (дата звернення: 15.09.2026)

11. Hsu H.-P., Tsai B.-W., Chen C.-M. Teaching Topographic Map Skills and Geomorphology Concepts with Google Earth in a One-Computer Classroom. *Journal of Geography.* 2018. Vol. 117. №. 1. P. 29–39. https://doi.org/10.1080/00221341.2017.1346138.

12. Hryshko S. V., Levada O. M., Nepsha O. V., Koval D. O. Digital tools in teaching geography: the possibilities of Google Maps and Google Earth. *Cross-disciplinary studies in science, innovation and social development*. Vol. 3. Prague : Publishing house Education and Science s.r.o., 2026. P. 382–392. https://doi.org/10.65237/3-2026-25.

13. Xiang X., Liu Y. Understanding ‘change’ through spatial thinking using Google Earth in secondary geography. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2017. Vol. 33. № 1. P. 65–78. https://doi.org/10.1111/jcal.12166.

До розділу 10

1. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2024. Geneva : ILO, 2024. URL: https://digitallibrary.un.org/record/4032908 (дата звернення: 06.11.2026).

2. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects 2024: Summary of Results. New York : United Nations, 2024. URL: https://desapublications.un.org/publications/world-population-prospects-2024-summary-results (дата звернення: 06.11.2026).

3. United Nations. World Population Prospects 2024. URL: https://population.un.org/wpp/ (дата звернення: 06.11.2026).

4. World Bank. Population ages 65 and above (% of total population). World Development Indicators. URL: https://databank.worldbank.org/ (дата звернення: 06.11.2026).

5. Federal Reserve Bank of St. Louis. Population ages 65 and above for the World. FRED. URL: https://fred.stlouisfed.org/series/SPPOP65UPTOZSWLD (дата звернення: 06.11.2026).

6. Березорудський А. М. Теоретичні аспекти дослідження сучасних урбанізаційних процесів. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2024. Т. 9, № 322. С. 7–14. DOI: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-9-322-7-14.

7. Березорудський А. Сучасні методики оцінки урбанізованості міських територій: теоретичні та практичні аспекти. Економіка та суспільство. 2024. № 69. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-44.

Vydavatel:
Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

Cross-Disciplinary Studies in Science, Innovation and Social Development

Volume XXIV

Signed for printing on November 10, 2026.
Format 60x90/8. Headset Times New Roman.
Mental printing. arc. 6,91. Edition online.